

Jong, M. A. G. de, Hoffenaar, J., *Op herbaling. De Koninklijke Landmacht en haar reservisten 1945-2006* (Amsterdam: Boom, Den Haag: Nederlands instituut voor militaire historie: 2006, 176 blz., €19,50, ISBN 90 8506 341 8).

Dit boek is de eerste wetenschappelijke publicatie van het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH). Het NIMH is het resultaat van een fusie tussen de historische secties van de drie krijgsmacht-onderdelen. Bekende titels van de voorgangers van het NIMH zijn onder andere *Mei 1940. De strijd op Nederlands grondgebied* (1990 en 2005) en *De bevrijding van Nederland 1944-1945. Oorlog op de flank* (1995). *Op herbaling* is een goed gekozen eerste studie, omdat het de herhalingsoefeningen beschrijft van de Koninklijke Landmacht in de tijd dat die nog met dienstplichtigen werkte. Na de Koude Oorlog is de krijgsmacht drastisch gereorganiseerd en kennelijk ontkwam de wetenschappelijke tak van het leger daar ook niet aan.

De Koninklijke Landmacht was tot 1996, toen de opkomstplicht werd opgeschort, een kader-militieleger. Dat hield in dat er beroepsofficieren waren (het kader) en dat de soldaten voor het grootste deel dienstplichtig waren (de militie). Deze opzet had als voordeel dat het leger in vreedetijd klein was en niet teveel geld kostte, terwijl in oorlogstijd de omvang van de krijgsmacht relatief eenvoudig vergroot kon worden. Het kader-militieleger werd in 1814 in ons land ingevoerd en bleef dus ruim 180 jaar bestaan.

Tijdens de Koude Oorlog kreeg Nederland als Navo-bondgenoot de taak toebedeeld de Noord-Duitse Laagvlakte te verdedigen tegen de gevreesde aanval van het Warschaupact. Vanwege de grote afstand tussen de kazernes en het operatiegebied in Duitsland stond de Navo zeer sceptisch tegenover het kader-militieleger. Zou het Nederland wel lukken dit leger snel op de been te brengen en op de plaats van bestemming te krijgen? Deze vrees lag voor de hand omdat de oorlogsterkte van de Koninklijke Landmacht, ongeveer 300.000 man, voor ruim 70% uit dienstplichtigen bestond.

Om het leger en de afgezwaaide dienstplichtigen voor te bereiden op een mobilisatie werden elk jaar herhalingsoefeningen georganiseerd, waarbij 10.000 man werden opgeroepen. Dit had nogal wat voeten in de aarde, want de opgeroepen mannen werden soms wel drie weken bij hun werkgever en hun gezin vandaan gehaald. Velen vroegen en kregen vrijstelling – dat kwam de motivatie van de andere militairen natuurlijk niet ten goede. Uit de oefeningen bleek overigens dat de zorgen van de Navo niet terecht waren. Het mobilisabele deel van het leger kwam altijd binnen de gestelde tijd onder de wapenen en kon de oorlogsposities innemen. Dit element van het kader-militieleger heeft altijd – ook in 1940! – als beste gefunctioneerd.

Het systeem had ook structurele zwakheden. In de eerste plaats was er altijd een gebrek aan beroepsofficieren. Veel reserve-officieren waren minder goed voor hun taak berekend en zaten toch op hoge functies. Daarbij kwam dat de wapensystemen elkaar steeds sneller opvolgden en veel complexer werden. Een soldaat kon tijdens een herhalingsoefening hele andere wapens voor zijn neus krijgen dan tijdens zijn opleiding. Soms wisten de opgetrommelde reservisten dan ook niet precies hoe nieuwe tanks of raketssystemen werkten. Hierdoor wisselde de inzetbaarheid van de gemobiliseerde

soldaten voor een offensieve oorlog sterk. Meestal kon 80% in de strijd geworpen worden, soms ook maar 60%. Het moet voor de leiding van de Landmacht wrang zijn geweest dat vlak voor de val van de Muur deze problemen grotendeels opgelost waren en dat de gevechtskracht toen het grootst was.

Op herbaling is zowel voor de oud-dienstplichtige als voor de geïnteresseerde leek (vrijstelling, afgekeurd of te jong) interessante kost. Dat is niet in de laatste plaats te danken aan de fraaie foto's met informatieve bijschriften. De studie maakt inzichtelijk hoe moeilijk het is om een leger dat voornamelijk uit reservisten bestaat, een offensieve oorlog te laten voeren. Vanwege de hoge kosten en maatschappelijke gevolgen kwamen grotere eenheden — brigades of divisies — nooit onder de wapenen. Zowel het kader als de militie had weinig ervaring met manoeuvres in grotere verbanden.

Een paar zaken blijven echter voor de niet-militair onduidelijk. Waarom waren de 1e en 4e divisies paraat, de 3e en 5e mobilisabel en bestaat de 2e divisie niet? Wat is de logica achter de nummering van de onderdelen, zoals de 43e gemechaniseerde brigade of het 101e infanteriebataljon? Wat is de onderlinge verhouding tussen brigades, regimenten, legerkorpsen en divisies? Tenslotte een onderwerp dat in het boek zijdelings aan de orde komt: de mobilisatiecomplexen. Kan het Nederlands Instituut voor Militaire Historie daar niet eens een boek aan wijden?

Jaap de Haan

Julsing, J., Broek, J. van den, *Het geheime dagboek van de Groninger stadssecretaris Johan Julsing 1589-1594* (Groninger bronnen reeks II; Assen: Van Gorcum, 2006, 253 blz., €29,50, ISBN 90 232 4234 3).

De bewerker van het boek is Jan van den Broek, eerder gemeentearchivaris van Groningen en momenteel verbonden als (stads)historicus bij de Groninger Archieven. Hij verricht onderzoek naar de geschiedenis van het gewest Stad en Lande in de periode 1580-1594 en stuitte daarbij op het geheime dagboek van de Groninger stadssecretaris Johan Julsing.

De functie van stadssecretaris, die in België nog bestaat, is vergelijkbaar met de huidige functie van gemeentesecretaris. De personen die deze functie vervulden, behoorden tot de intellectuele bovenlaag en enkelen onder hen schreven naast hun werkzaamheden. De stadssecretaris van Leiden Jan van Hout (1542-1609) was dichter. Peter van Os had dezelfde functie in Den Bosch (1492-1542) en schreef een kroniek over de geschiedenis van 's-Hertogenbosch en Brabant van Adam tot 1523.

De hervormingsgezinde Johan Julsing is waarschijnlijk geboren in 1545 en studeerde rechten in Orléans. Hij huwde met Geertruida van Coevorden; komend uit een gezin dat de Reformatie zeer was toegedaan. Haar vader werd ervoor gevangenzet en uiteindelijk verbannen, maar dat betekende niet dat hij zijn dochter en schoonzoon niet in Groningen kon bezoeken. Julsing werd tweede stadssecretaris en had de leiding over de stadsschrijfkamer; tevens was hij griffier van het Gildrecht en notaris.

Van den Broek zet helder uiteen hoe het stadsbestuur functioneerde. Het college van burgemeesters en de raad, de gezworen meente, hechtte er als bovenlaag van de stad wel aan om in politiek gevoelige zaken de rest van de burgers en ingezetenen van de stad te raadplegen, dat wil zeggen de 'oldermannen' van de ambachtsgilden en soms zelfs de 'hele stad'. Wijkmeesters gingen dan rond en de bevolking werd in de kerk bijeen geroepen.

De politiek-bestuurlijke verhoudingen van de stad Groningen en de Ommelanden waren complex. Voeg daarbij dat Groningen de Spaanse koning Filips II steunde en dat grote delen van de Ommelanden in handen van de Staatsen waren en dat de legers van beide partijen alles en iedereen leegschudde en 'kaal vraten' (95). Complex waren ook de loyaliteiten. De eerste loyaliteit van de meeste stadsbestuurders lag bij de stad Groningen. De belangen van de stad stonden bovenaan en een mogelijke inkwartiering van soldaten werd zowel door de katholieken als de hervormingsgezinden als een ramp beschouwd. De stedelingen zouden dan hun zelfstandigheid verliezen en alles van enige waarde eveneens. Eenzelfde vrees hadden katholieken en hervormingsgezinden voor de komst van de jezuïeten.

Julsing beschrijft in zijn dagboek de vele woelingen die in Europa plaatsvonden. Hoewel hij de Hervorming was toegedaan, is het in het dagboek niet altijd duidelijk wie nu precies de vijand voor hem was. De grenzen waren voor hem, net als bij veel anderen, vaag. Er waren, zoals het wel eens genoemd is: protestantiserende katholieken en katholisierende protestanten, een groep van 'onbeslisten'.

Julsing wist dat nieuws 'gemaakt' wordt, zo schrijft hij: 'al naar gelang ze hun eigen partij bevoorreed willen hebben, zo smeden en kneden ze de nieuwsberichten door er